

Verslag pinksterexkursie 1981

Deelnemers: M.C. Cadée, J.F. Geys, W. Groeneveld, W.J. Groeneveld, H.P.J. Keukelaar, J.J. de Klerk, A. v. Manen, F. v. Nieulande, H.W. Nijhuis, A. Wieles (familieleden niet meegerekend voor zover geen W.T.K.G.-lid).

Zoals aangekondigd was de pinksterexkursie (6-8 juni 1981) geheel gewijd aan de groeve in het Auversien te Baron (Oise), Frankrijk. Onder de deskundige leiding van de heren Cyrille en Luc Dolin, twee amateurs die deze groeve uitgebreid hebben bestudeerd, werd de groeve onderzocht. Er is een interessant profiel ontsloten, met een groot aantal fossielrijke niveaus, die zeer goed gescheiden te verzamelen zijn.

Wat fossielinhoud betreft, is het onderste niveau in deze groeve, de Sables d'Auvers, het meest spektakulair. Het gaat hier om een afzetting in ondiep water met hoge stroomsnelheden. Dit leidt tot een soort geulafzetting, waarin veel materiaal is samengespoeld. In de literatuur zijn uit deze laag verspoelde fossielen uit het oud-Krijt (Albien) tot en met jong Lutetien bekend. Hierdoor gemengd vindt men fossielen die tijdens het Auversien geleefd hebben. De meeste fossielen in de Sables d'Auvers vertonen duidelijk tekenen van transport, zo erg soms, dat soortherkenning onmogelijk is. Toch is het verzamelen van dit materiaal de moeite waard, vanwege de interessante Auversien-soorten en bovendien zijn sommige exemplaren uit het Lutetien nog heel redelijk gekonserveerd.

Om deze laag te kunnen bereiken waren twee zaken nodig, een deskundige die de juiste plaats aanwees en 'n aantal enthousiaste gravers. Omdat aan beide voorwaarden tijdens het pinksterweekeinde redelijk voldaan was, konden na het nodige graafwerk, op aanwijzing van de gebroeders Dolin, de Sables d'Auvers in situ worden ontsloten. Hierin werden heel wat interessante stukken verzameld, maar aangezien het gat regelmatig instortte, bleef veel graafwerk nodig. De zon zorgde ervoor, dat de gravers tenminste redelijk bruin naar huis terugkeerden.

Aan het eind van onze eerste exkursiedag gingen we naar de kamping van Ermenonville, waar speciale bordjes met 'Reservée pour W.T.K.G.' waren aangebracht door onze geologisch sekretaris. Ze hadden inderdaad het beoogde effect: de werkgroepsleden stonden redelijk bij elkaar.

Op deze kamping gaf de heer F. van Nieulande een demonstratie met een door J. Le Renard ontwikkeld gruis-sorteer-apparaat, dat op waterkracht werkt. Vooral tere gastropode-schelpen komen hiermee goed uit het sediment. Dit maakt het apparaat zeer aantrekkelijk voor verzamelaars van fossiele land-slakken. Uiteraard is dit gereedschap ook voor marineslakjes geschikt. Het sediment moet wel uit zand en schelpen bestaan, een wat hogere slibfractie maakt het apparaat minder toepasbaar. Helaas zullen de kosten van dit apparaat menigeen afschrikken, maar geïnteresseerden kunnen contact opnemen met de heer F. v. Nieulande. Door andere stroomsnelheden van het water te gebruiken is het ook mogelijk otolieten redelijk zuiver uit schelpgruis te halen. De heer P.A.M. Gaemers vertelde mij dat het hier om een zogenaamd elutriatie-apparaat gaat, dat wordt toegepast bij mineraalscheiding van vergruisde gesteenten. Uiteraard werd uitvoerig gediskussieerd over het voor en tegen van zo'n apparaat in huis, maar een dergelijke discussie kan beter apart in Afzettingen verschijnen.

Ook de volgende dag werd voornamelijk aandacht besteed aan de Sables d'Auvers, maar regelmatig trokken enkelen zich terug naar de zuidwand van de groeve waar een zeer interessant profiel ontsloten is. Aan de top van het profiel bevinden zich de Sables de Beauchamps, die hier fossielhoudend ontwikkeld zijn. Het hoogst gelegen fossielniveau (niveau à Cerithium thiarella) bevat wat gelig gekleurde schelpen in zeer goede konservatietoestand. Naast Cerithium thiarella Deshayes komen Cerithium tuberculosum Lamarck en andere Cerithidae voor en sporadisch een Melonena rinax (Solander). Bovendien bevat deze laag zeer veel fijn materiaal. Enkele meters lager in het profiel bevindt zich een zeer sterk fossielhoudende laag, bekend als niveau à Cerithium tuberculosum. Deze soort komt hier uitbundig voor en werd in elk geval door ondergetekende redelijk bemonsterd, omdat er weleens verschil van mering is opgetreden over hoe nu precies Cerithium tuberculosum Lamarck er uitziet. Hier was de kans om een goed monster te pakken te krijgen. Zoals wel bekend zal zijn is het zeer lastig om Cerithidae te vinden die voldoen aan de twee criteria: gave topwindingen en gave mondrand. Beide zaken zijn echter voor een succesvolle determinatie en enig inzicht in de verwantschappen van de diverse soorten zeer belangrijk. Dit laatste geldt vooral voor de topwindingen (E. Wood, 1910). De konservatietoestand in dit niveau was uitstekend. Op een iets andere plaats in de groeve was het sediment beter gedroogd en hier was zeer fraai materiaal te verzamelen, omdat het sediment droog gezeefd kon worden. Het zeer veelvuldig voorkomen van Trinacria media (Deshayes) viel duidelijk op. Dit niveau moet waarschijnlijk worden ingepast in de Formatie van Ermenonville. Tot deze formatie behoort ook het direct hieronder gelegen fossielniveau, gescheiden van het bovenliggende door een onregelmatige kalkhoudende zandsteen, het niveau à Potamides mixtus. In tegenstelling tot de vorige niveaus is de konservatietoestand van de schelpen in dit niveau slecht. De schelpen zitten echt wel gaaf in het sediment, maar door het feit dat de laag wat watervoerend is zijn ze bijzonder kwetsbaar. Dit betekent dat het materiaal uit deze laag thuis moet worden gedroogd en uitgeprepareerd, waarna de schelpen moeten worden behandeld met placeton ('geplacetoneerd').

Potamides mixtus (Defranche) is een interessante 'soort'. Volgens R. Charpiat, 1923, valt deze vorm volledig onder Potamides tricaratus (Lamarck), waar de soort wat topwindingen betreft sterk op lijkt, ze zijn juveniel niet te onderscheiden. Anderzijds heeft Potamides mixtus (Defranche) een verschijningsvorm die ook doet denken aan de Oligocene Potamides trochleare (Lamarck) uit Morigny, die we met de paasekspedities konden verzamelen. Deze verwantschap is reeds door E. Wood, 1910 onderkend, maar wordt door Charpiat betwijfeld. Behalve Potamides mixtus (Defranche) bevat dit niveau vrij veel Cerithium thiarella Deshayes. Opvallend is de violette kleur, vermoedelijk veroorzaakt door humuszuren van deze laag. Door het watervoerende karakter van dit niveau is het sediment droog alleen door een zeer grove zeef (maaswijdte ongeveer 1 centimeter) te zeven. Op deze manier is een groot aantal exemplaren van Potamides mixtus (Defranche) te verzamelen, zodat er ook enkele geprepareerd en wel in de collectie kunnen komen.

Onder het niveau met Potamides mixtus komt een opvallende kalksteellaag die in het gehele profiel goed te zien is, de Calcaire de Jainnes. Hieraan is tijdens de excursie weinig aandacht besteed. Achteraf jammer omdat in deze calcaire een niveau moet zitten met zeer veel afdrukken van de landslak Dissostoma mumia (Lamarck).

Direkt onder deze calcaire bevindt zich het niveau à Batillaria bouei. Dit dunne laagje (7 à 10 centimeter) bevat Batillaria bouei (Deshayes) inderdaad in zeer ruime mate. Ook is het mogelijk hierin de qua vorm zeer

verwante soort Batillaria sowerbyi (Deshayes) = B. parallelum, E. Wood, 1910, te vinden. Deze twee soorten zijn duidelijk van elkaar te onderscheiden door de andere vorm van de topwindingen. Verder kunnen ze dienen als voorbeeld voor convergentie.

Een tiental cm hieronder begint een pakket geel zand van bijna 1 meter dik, de horizon à Bayania lactea, die wordt geplaatst in de Formatie van Le Guepelle. Het niveau met B. bouei valt daar waarschijnlijk ook in, maar dit is uit de recente literatuur niet op te maken. (Wijns, 1980).

Het niveau à Bayania lactea bevat een interessante fauna die uitstekend gekonserveerd is. Behalve de algemene Bayania lactea Lamarck komt Corbula gallica Lamarck in dubletten voor en is er in de kleinere soorten ook veel interessants te vinden. Misschien had dit niveau wel wat meer aandacht van de exkursiedeelnemers verdiend, nu hebben de meesten zich met een enkel zakje materiaal tevreden gesteld.

De groeve te Baron wordt in een nogal hoog tempo volgestort, zodat de Sables d'Auvers zeker niet meer gemakkelijk bereikbaar zullen zijn. Het profiel aan de zuidzijde van de groeve zal nog wel even ontsloten zijn, maar bij verzamelen hierin moet ernstig rekening worden gehouden met instortingsgevaar. De Calcaire de Jaignes ziet er wel solide uit, maar is dat beslist niet, zodat ondergraving hiervan tot geweldige instortingen kan leiden.

Op tweede pinksterdag, onze laatste exkursiedag, werkte het weer nogal tegen. Bovendien was het gat in de Fables d'Auvers van de vorige dag erg ingestort. Veel deelnemers deden nog wat aanvullend verzamelwerk op de zuidhelling om alle niveaus toch maar te bemonsteren. Hierna verdwenen de deelnemers langzamerhand, meestal richting huis, met daartussen eventueel nog een exkursiepunt.

De deelnemers kunnen terugzien op een zeer geslaagde exkursie, die zeker nog voor enkele jaren uitzoekwerk levert.

Martin Cadée

LITERATUUR

- R. Charpiat: Recherches sur l'évolution des Cerithidae Tertiaires Thesis, Dijon, 1923.
- E. Wood: The Phylogeny of certain Cerithidae. Annals N.Y. Acad. of Sciences, Vol. XX no 1 part 1 pp.1-92, pl. I-IX, 1910.
- R. Wijns: Coupes lithologiques détaillées de la sablière de Baron. Bull. d'information des géologues du Bassin de Paris, Vol. 17 (2), 7-10 (1980) (dit nummer is geheel aan Baron gewijd).